

1 KANTELUKIRJOITUS

Oikeuskanslerille 9.10.2006 osoittamassanne kirjoituksessa Te olette lausunut, että valtioneuvosto oli myöntänyt puolueille 2 452 000 euroa avustusta vuoden 2006 presidentinvaaleista aiheutuviin kustannuksiin. Olette huomauttanut, että presidentinvaaliin asettavat ehdokkaita muutkin kuin puolueet. Niiden vaalikustannuksiin valtioneuvosto ei myönnä avustusta. Sen vuoksi ehdokkaat ovat käytännössä hyvin eriarvoisessa asemassa pyrkiessään asemaan, minkä haltijaa ei nimenomaisesti pidetä minkään puolueen edustajana. Muissa vaaleissa valitaan puolueiden ehdokkaita toimimaan avoimesti puolueen edustajina.

Perustuslain tarkoittama ja yleisesti korostettu ihmisten tasa-arvo ei toteudu presidentinvaalin nykyisen virallisen rahoituksen puitteissa. Ehdokkaaksi pääsee vielä varsin helposti, mutta kohtuullisen näkyvän kampanjan käymiseen tarvittava raha antaa vain puolueille mahdollisuuden toimia näkyvästi.

Olette sitä mieltä, että valtioneuvoston päätös oli virheellinen. Olette pyytänyt oikeuskanslerin toimenpiteitä, että nykyinen käytäntö muutettaisiin perustuslain tasa-arvoa korostavaan suuntaan. Valtioneuvoston päätettäväksi tulisi esittää erillinen yhtä suuri tuki kaikille ehdokkaille kohtuullisen vaalikampanjan käymiseksi. Oikeusministeriö valvoisi varainkäyttöä. Puolueille ei erillistä korotettua tukea tähän vaaliin myönnettäisi.

2 KÄYTÖSSÄ OLLUT ASIAKIRJASELVITYS

2.1 Puoluelaitosta ja -rahoitusta koskevasta sääntelystä

Puoluelain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä 99/1967 vp lausuttiin mm. seuraavaa: "Puoluelaitosta voidaan nykyisin pitää valtiollisessa elämässä välttämättömänä. Ilman puolueita yksityisellä kansalaisella on varsin rajoitetut mahdollisuudet osallistua valtiolliseen toimintaan. Puolueilla on kansanvaltaisessa järjestelmässä tärkeä tehtävä kansalaismielipiteiden kanavoimisessa poliittiseen päätöksentekoon. Puolueissa lukuisat yksityiset mielipiteet muovautuvat harvoiksi selväpiirteisiksi ohjelmiksi, joiden perusteella yksityinen kansalainen voi ennen muuta vaaleissa tehdä valintansa. Erityisesti juuri

vaaleissa puoluelaitos muodostaa kansalaiset ja valtiovallan yhteenliittävän renkaan ja antaa kansalaiselle mahdollisuuden osaltaan tukea pyrkimyksiä hänen tärkeinä pitämiensä tarkoituksien saavuttamiseksi.”

Lakiehdotuksen 10 §:n 1 momentin mukaan “valtion tulo- ja menoarvion rajoissa voidaan eduskunnassa edustettuna olevalle puolueelle myöntää avustusta sen säännöissä ja yleisohjelmassa määritellyn julkisen toiminnan tukemiseen”. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan annettua mietintönsä 16/1968 vp eduskunta hyväksyi lakiehdotuksen 10 §:n 1 momentin, josta lakiehdotuksen numerointia samalla muuttamalla tuli 9 §:n 1 momentti, ja koko lain tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Tasavallan presidentti vahvisti puoluelain ja se tuli voimaan 1.2.1969. Säännöstä 8.1.1973 voimaan tulleella lailla (1/1973) tarkistettaessa sen edellä selostettu kohta säilyi ennallaan.

2.2 Valtion talousarvioesitys ja sen hyväksyminen

Hallituksen esityksessä 119/2005 vp valtion talousarvioksi vuodelle 2006 esitettiin valtioneuvoston kanslian pääluokassa momentin 23.27.50 kohdalla puolue toiminnan tukemiseen (kiinteä määräraha) 14 712 000 euroa, josta sai käyttää 2 452 000 euroa kertaluonteisena menona vuoden 2006 tasavallan presidentin vaaleista aiheutuviin kustannuksiin puoluelain (10/1969) 9 §:n sekä puolueiden toiminnan tukemiseen myönnettävistä avustuksista annetun asetuksen (27/1973) 1 §:n mukaisesti. Eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen tältä osin 23.12.2005.

2.3 Avustusten myöntäminen vaaleista aiheutuviin kustannuksiin

Kirjoituksenne koskee valtioneuvoston yleisistunnon asiassa 19.1.2006 tekemää päätöstä, jolla myönnettiin puolueille avustukset vuoden 2006 tasavallan presidentin vaalista aiheutuviin kustannuksiin ja annettiin niiden käyttöä koskevat tilitysmääräykset.

Kysymys vaaleista aiheutuvien kustannusten tukemiseen ei ole uusi asia. Avustusten myöntäminen tähän tarkoitukseen osana puoluetukea otettiin ensimmäisen kerran käyttöön vuonna 1999 järjestettyjä Euroopan parlamentin Suomen edustajien vaaleja koskevan tiedostustoiminnan edistämiseksi. Seuraavan kerran avustusta myönnettiin vuoden 2004 kunnallisvaaleista aiheutuviin kustannuksiin sekä vuoden 2004 EU-parlamenttivaalien tiedostustoiminnan edistämiseen. Avustusta ovat voineet saada vain puolueet ja puolueistakin vain ne, jotka ovat olleet eduskunnassa edustettuina. Avustukset on jaettu näille puolueille samassa suhteessa kuin puoluetuki.

3 RATKAISU

Totean asiassa seuraavaa.

1) Puoluelain mukainen rahoitus on vakiintunut yli 30 vuoden aikana. Asiassa ei ole käynyt ilmi aihetta epäillä, että valtioneuvosto myöntäessään puolueille valtion tulo- ja menoarviossa olevat avustukset vuoden 2006 tasavallan presidentin vaaliin, olisi menetellyt lainvastaisesti tai muutoin virheellisesti.

2) Vaalilain (714/1998) mukaan oikeus asettaa ehdokas presidentinvaalis- sa on eduskunnassa edustettuna olevalla puolueella ja vähintään 20 000 äänioikeutetulla, jotka ovat perustaneet valitsijayhdistyksen. Presidentinvaalissa on siten tällä perusteella kahdenlaisia ehdokkaita. Asettamisperuste on viime vaaleissa vaikuttanut siihen, miten ehdokkaiden vaalikustannuksiin oli ollut saatavissa avustusta valtion varoista.

Vaalien järjestäminen liittyy keskeisesti kansalaisvaikuttamiseen. Valtioneuvosto on tunnustanut tarpeen vahvistaa kansalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia ja on tässä tarkoituksessa 20.4.2006 hyväksynyt kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman. Edustuksellisen demokratian osalta ohjelmassa todetaan, että tavoitteina ovat muun muassa hyvä äänestysaktiivisuus kaikissa kansalaisryhmissä valtiollisissa ja kunnallisissa vaaleissa sekä kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen nykyistä paremmat osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Tavoitteena on äänestysprosenttien nousu kunnallis- ja eduskunta-vaaleissa pohjoismaiselle tasolle ja se, ettei äänestäminen jäisi alle 50 %:n missään ikäryhmässä tai millään alueella.

Ohjelmassa esitetty tavoite on aiheellinen ottaen huomioon kansalaisten äänestysaktiivisuuden tason viimeksi käydyissä eri vaaleissa sekä kiinnostuksen vähenemisen puoluepoliittiseen toimintaan ja syrjäytyneisyyden lisääntymisen yhteiskunnassa.

Nähtäväksi jää, millaisia toteuttamiskelpoisia keinoja keksitään ja onko niiden toteuttamiseksi käytettävissä varoja, jotka taloudellisesti tukisivat vaaliponnisteluja. Kirjoituksenne sisältämä aloite, että valtiovallan tulisi tasavallan presidentin vaalissa myöntää taloudellista tukea vaalikustannuksiin myös sellaisille ehdokkaille tai valitsijayhdistyksille, jotka eivät saa avustusta puoluetuen kautta, on eräs keino. Se, millä tavoin poliittista toimintaa tuetaan lainsäädäntötoimenpitein ja talousarvioratkaisuin, on luonteeltaan lähinnä yhteiskuntapoliittinen tarkoituksenmukaisuusasia. Toimivalta arvioida aloitteenne tarkoituksenmukaisuutta kuuluu lähinnä oikeusministeriölle, joka kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmassa oli annettu ohjelman organisointi ja seuranta. Oikeuskanslerin toimivaltaan ei kuulu puuttua tällaisiin asioihin.

Sen vuoksi kirjoituksenne ei ole saattanut johtaa puoleltani muihin toimenpiteisiin kuin että lähetän jäljennöksen kirjoituksesta ja tästä vastauksesta oikeusministeriölle tiedoksi.

Oikeuskansleri

Paavo Nikula

Esittelijäneuvos

Jorma Snellman